

Mỹ và Israel tấn công Iran: Tham - Sân - Si trong tư duy địa chính trị

ISSN: 2734-9195

14:03 04/03/2026

Nếu các bên dừng lại đúng lúc, đây có thể chỉ là một chương ngắn của lịch sử căng thẳng. Nếu không, thế giới có thể bước vào một chu kỳ bất ổn mới, nơi sức mạnh được ưu tiên hơn luật lệ và đối thoại.

Sáng 28/02, các đợt không kích của Mỹ và Israel nhằm vào những mục tiêu chiến lược tại Iran đã mở ra một chương mới đầy bất định của khu vực Trung Đông.

Cột khói bốc lên tại thủ đô Tehran của Iran trong đòn không kích sáng 28/2. (Nguồn: Fars)

Diễn biến này không chỉ chấm dứt chuỗi đàm phán hạt nhân vừa diễn ra tại Geneva, mà còn phơi bày một thực tế đáng lo ngại: khi lòng tin chiến lược suy giảm, sức mạnh quân sự sẽ lấp vào khoảng trống của ngoại giao.

Câu hỏi đặt ra: *liệu trật tự quốc tế hiện nay còn đủ khả năng kiểm soát leo thang xung đột?*

Nhưng lịch sử cho thấy, mỗi khi bom đạn thay thế đối thoại, trật tự quốc tế lại bước gần hơn tới một điểm gãy.

Bước ngoặt chiến lược hay sự lặp lại của tiền lệ?

Trung Đông không xa lạ với các cuộc tấn công phủ đầu. Từ chiến dịch không kích Iraq năm 2003 cho đến các cuộc không kích tại Syria trong thập niên qua, lập luận “loại bỏ mối đe dọa tiềm tàng” thường được sử dụng để biện minh cho hành động quân sự.

Điểm chung của các tiền lệ ấy là gì?

- + Niềm tin rằng hành động nhanh, mạnh sẽ tái lập thế cân bằng.
- + Niềm tin rằng đối phương sẽ bị răn đe đủ để không leo thang.
- + Niềm tin rằng xung đột có thể kiểm soát trong giới hạn mong muốn.

Bối cảnh hiện tại: Washington khẳng định mục tiêu của chiến dịch là “loại bỏ mối đe dọa hiện hữu” từ chương trình hạt nhân và tên lửa của Iran. Tel Aviv tuyên bố đây là đòn phủ đầu cần thiết để bảo vệ an ninh quốc gia. Trong khi đó, Tehran coi hành động này là sự xâm phạm chủ quyền và cảnh báo đáp trả mạnh mẽ.

Ba lập trường, ba cách diễn giải. Nhưng thực chất, đây là cuộc va chạm giữa hai logic:

- + Logic răn đe phủ đầu để duy trì ưu thế chiến lược.
- + Logic đáp trả để khẳng định chủ quyền và năng lực tự vệ.

Dễ thấy, hệ quả dài hạn thường phức tạp hơn nhiều so với tính toán ban đầu. Các cấu trúc quyền lực không sụp đổ như dự đoán. Những mạng lưới ủy nhiệm nổi lên. Những khoảng trống an ninh tạo ra chuỗi bất ổn mới.

Vấn đề đặt ra: *liệu kịch bản ngày 28/02 có thực sự khác biệt?*

Logic quyền lực và tiến thoái lưỡng nan an ninh

Xung đột hiện nay giữa Mỹ-Israel và Iran hiện nay một lần nữa là liều thuốc thử nặng ký đối với hiệu quả của các cơ chế đa phương.

(Nguồn: Kurdistan 24)

Về phía Mỹ và Israel, lập luận trung tâm là ngăn chặn Iran đạt năng lực hạt nhân quân sự và duy trì ưu thế chiến lược trong khu vực. Đối với Iran, phản ứng mạnh mẽ là cách bảo vệ chủ quyền và khẳng định rằng họ không bị khuất phục.

Đây là biểu hiện điển hình của “tiến thoái lưỡng nan an ninh”: Mỗi bên tăng cường phòng vệ để tự bảo vệ mình, nhưng lại khiến bên kia cảm thấy bị đe dọa hơn.

Hệ quả là:

- + Răn đe sinh ra phản răn đe.
- + Phòng thủ sinh ra phòng thủ cao hơn.
- + Đối thoại bị lấn át bởi chuẩn bị quân sự.

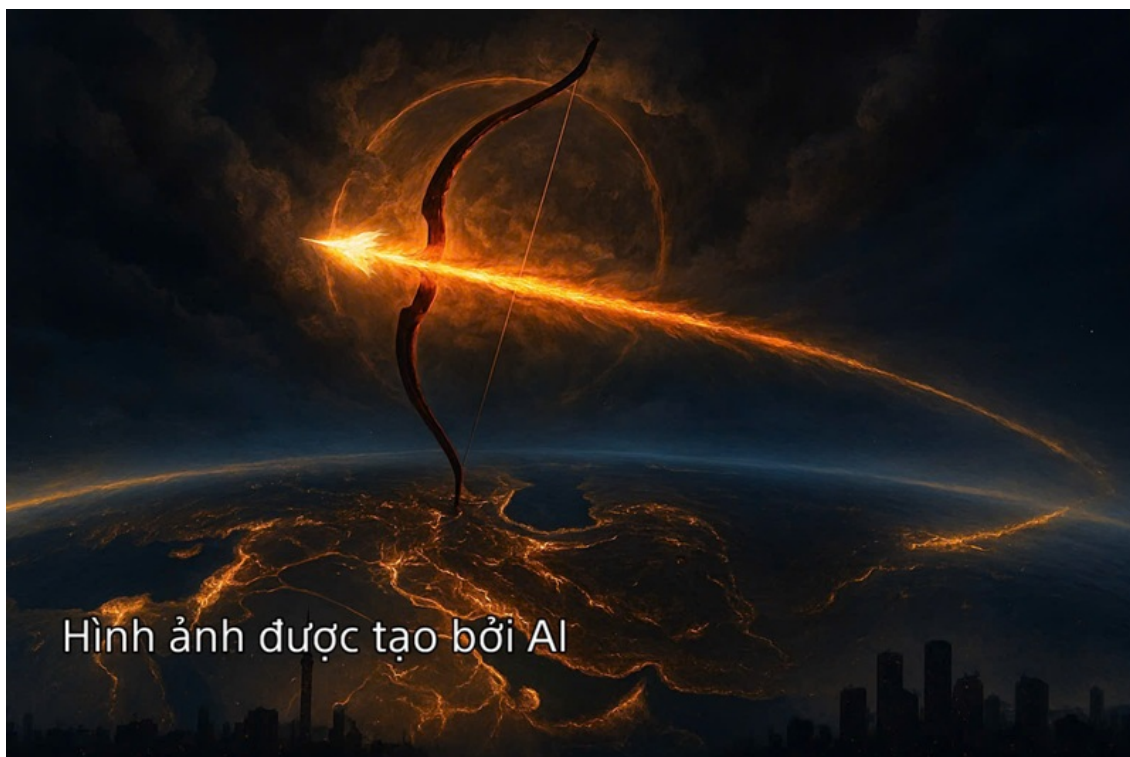
Nếu không có cơ chế tái lập lòng tin, vòng xoáy này gần như tất yếu.

Trong ánh sáng Phật pháp, đây là chuỗi nhân duyên của sợ hãi tập thể. Khi nỗi sợ được thể chế hóa thành chính sách, đó không còn là cảm xúc cá nhân mà trở thành động lực chiến lược.

Ảo tưởng kiểm soát và giới hạn của sức mạnh

Nhiều chiến lược gia tin rằng các cuộc không kích có thể “giới hạn”, rằng phản ứng sẽ được tính toán, rằng các bên đủ lý trí để tránh chiến tranh toàn diện.

Nhưng lịch sử hiện đại cho thấy, một khi vũ lực đã được kích hoạt, khả năng kiểm soát hệ quả giảm đi đáng kể.

Hình ảnh được tạo bởi AI

Iran tuyên bố đưa các căn cứ Mỹ trong khu vực vào tầm ngắm. Israel ban bố tình trạng khẩn cấp toàn quốc. Các quốc gia Vùng Vịnh lo ngại bị cuốn vào vòng xoáy xung đột nếu hạ tầng của họ bị ảnh hưởng.

Một sự kiện quân sự có thể nhanh chóng biến thành khủng hoảng khu vực và từ đó tác động tới:

+ Thị trường năng lượng toàn cầu

+ Chuỗi cung ứng quốc tế

+ An ninh lương thực

+ Tâm lý đầu tư và tài chính

Và, một đòn không kích có thể:

+ Kích hoạt phản ứng tên lửa.

+ Kéo theo tấn công vào căn cứ quân sự.

+ Gây áp lực nội bộ buộc lãnh đạo phải đáp trả mạnh hơn để giữ uy tín.

Khi đó, xung đột không còn thuần túy là lựa chọn chiến lược, mà trở thành vấn đề danh dự và tính chính danh.

Nhìn từ lăng kính Phật học, đây có thể coi là vô minh quyền lực - niềm tin rằng con người có thể kiểm soát hoàn toàn hệ quả của hành động mình. Nhưng nhân quả không vận hành theo ý chí chính trị. Một khi nhân bạo lực đã gieo xuống, quả trở ra sẽ không chỉ rơi vào một phía.

Tác động dây chuyền: Từ Trung Đông đến trật tự toàn cầu

Nếu xung đột lan rộng, hệ quả không dừng lại ở biên giới Iran hay Israel.

- + Giá dầu có thể biến động mạnh.
- + Các tuyến vận tải qua eo biển Hormuz bị đe dọa.
- + Chuỗi cung ứng toàn cầu chịu áp lực.
- + Các quốc gia khác tăng chi tiêu quốc phòng, tái cấu trúc liên minh.

Trong bối cảnh thế giới vốn đã phân mảnh bởi cạnh tranh chiến lược và xung đột khu vực khác, một cuộc khủng hoảng mới tại Trung Đông có thể trở thành chất xúc tác cho giai đoạn bất ổn sâu hơn, lâu dài hơn.

Điều đáng lo nhất không phải là một trận chiến riêng lẻ, mà là sự **bình thường hóa** của việc sử dụng sức mạnh đơn phương.

Tham - Sân - Si trong địa chính trị hiện đại

Phật giáo không đứng ngoài chính trị. Phật pháp giúp soi chiếu động cơ phía sau hành động.

Trong cấu trúc quyền lực quốc tế:

Tham biểu hiện qua khát vọng duy trì ưu thế, ảnh hưởng và vị thế.

Sân biểu hiện qua phản ứng cứng rắn trước mọi thách thức bị xem là đe dọa.

Si biểu hiện qua niềm tin rằng sức mạnh quân sự có thể giải quyết tận gốc bất đồng kéo dài hàng thập kỷ.

Ba yếu tố này, khi được hợp thức hóa bằng ngôn ngữ an ninh quốc gia, trở thành động cơ tập thể.

Nhưng nếu không có trí tuệ điều hướng, chúng sẽ tích tụ thành cấu trúc đối đầu lâu dài, nơi hòa bình chỉ còn là khoảng lặng giữa hai đợt căng thẳng.

Chạy đua vũ trang, răn đe hạt nhân, mở rộng liên minh quân sự, tất cả đều có thể được lý giải bằng ngôn ngữ chiến lược. Nhưng nếu thiếu nền tảng tin cậy và đối thoại, chúng sẽ tích tụ thành năng lượng đối đầu lâu dài.

Phật giáo không phủ nhận quyền tự vệ, nhưng nhấn mạnh rằng động cơ quyết định hệ quả. Nếu động cơ bị chi phối bởi sợ hãi và hiếu thắng, kết quả khó có thể dẫn tới ổn định bền vững.

Khủng hoảng của cơ chế đa phương và trách nhiệm của các cường quốc

Sai lầm chí mạng khiến Iran trả giá đắt: Các giáo sĩ dòng Shi'ite người Iraq cầm bức chân dung của Lãnh tụ tối cao Iran Ali Khamenei trong cuộc biểu tình ở Baghdad để phản đối các cuộc tấn công của Mỹ và Israel. (Ảnh: AP) - Dẫn nguồn: tienphong.vn

Phản ứng của cộng đồng quốc tế cho thấy một thực tế đáng suy ngẫm: các cơ chế đa phương hiện đang ở thế bị động.

Việc các kênh đàm phán bị thay thế bằng không kích cho thấy cơ chế đa phương đang yếu đi. Khi Hội đồng Bảo an chỉ phản ứng sau sự kiện, thay vì ngăn ngừa trước đó, niềm tin vào luật pháp quốc tế bị bào mòn.

Nếu các cường quốc không tự đặt giới hạn cho mình, hệ thống quốc tế sẽ dần chuyển từ “quản trị bằng luật lệ” sang “quản trị bằng sức mạnh”.

Đó là bước lùi lịch sử.

Nếu logic sức mạnh trở thành chuẩn mực, các quốc gia khác sẽ tái tính toán chiến lược của mình. Hệ quả là:

- + Tăng ngân sách quốc phòng
- + Gia tăng liên minh quân sự
- + Thu hẹp không gian ngoại giao

Đó là con đường dẫn tới một thế giới kém an toàn hơn, dù mỗi bên đều tuyên bố hành động vì an ninh.

Mũi tên đã bắn ra: sẽ không quay về?

Câu hỏi không phải là bên nào đúng tuyệt đối. Trong chính trị quốc tế, mọi bên đều có lập luận an ninh riêng.

Câu hỏi cốt lõi là: làm thế nào để vòng xoáy trả đũa không vượt khỏi tầm kiểm soát?

Có ba điều kiện tối thiểu:

- 1) Khôi phục kênh đối thoại, kể cả trong lúc căng thẳng cao độ.
- 2) Thiết lập cơ chế kiểm soát leo thang minh bạch.
- 3) Tái khẳng định vai trò của luật pháp quốc tế và các thiết chế đa phương.

Ở cấp độ sâu hơn, cần một sự chuyển hóa nhận thức: An ninh bền vững không đến từ việc loại bỏ hoàn toàn đối phương, mà từ việc thiết lập cấu trúc chung sống có kiểm soát.

Trong Kinh Pháp Cú có dạy: *“Hận thù không thể diệt hận thù”*.

Trong địa chính trị, điều này có nghĩa: rắn đe chỉ tạo ra ổn định tạm thời, lòng tin mới tạo ra ổn định lâu dài.

Có thể thấy, hòa bình không phải là kết quả của sức mạnh đơn phương. Hòa bình là thành quả của tự chế tập thể.

Thay lời kết: Giới hạn của sức mạnh

Cuộc tấn công ngày 28/02 không chỉ là một biến cố quân sự. Đó là phép thử đối với trí tuệ chiến lược của các cường quốc và năng lực kiểm soát xung đột của trật tự quốc tế.

Nếu các bên dừng lại đúng lúc, đây có thể chỉ là một chương ngắn của lịch sử căng thẳng.

Nếu không, thế giới có thể bước vào một chu kỳ bất ổn mới, nơi sức mạnh được ưu tiên hơn luật lệ và đối thoại.

Trong ánh sáng Phật học, câu hỏi cuối cùng không phải là ai thắng trong một trận đánh, mà là liệu nhân loại có đủ minh triết để đặt giới hạn cho chính sức mạnh của mình.

Bởi khi mũi tên đã rời cung, điều quan trọng nhất không phải là nó bay xa bao nhiêu, mà là liệu con người có kịp tỉnh thức trước khi mũi tên quay về.

Tác giả: **Thường Nguyên**

Nội dung tham khảo: Bài viết *“Mỹ và Israel tấn công Iran: Hoà bình thế giới trước thử thách nguy hiểm”*. Nguồn link: <https://baoquocte.vn/my-va-israel-tan-cong-iran-hoa-binh-the-gioi-truoc-thu-thach-nguy-hiem-364205.html>